

ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

КИСЛА М.П., СОБКОВА Г.В.

*Студентки 3 курсу, факультет економіки та менеджменту Спеціальність
облік і аудит*

Науковий керівник ТРУШ О.М., к. і. н., ст. викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВП Національного університету біоресурсів та природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

У статті наведено основні проблеми розвитку професійної самосвідомості студентів, становлення їх як особистостей і подальшого формування як фахівців.

Професійна самосвідомість, самовизначення, пріоритет цінностей.

На сьогодні особливої актуальності набуває проблема розвитку професійної самосвідомості у студентів вищих навчальних закладів, а також виявлення структури і взаємозв'язку різних життєвих цінностей молоді, що є чи не найголовнішими показниками у становленні їх як особистостей. Сучасний стан розвитку суспільства вимагає від психологічної науки вирішення складних завдань, зокрема, розробка засобів діагностики властивостей особистості та сприяння її гармонійному розвитку. Особливого значення набуває потреба особистісного підходу щодо формування особистості фахівця-професіонала, розвитку його професійної самосвідомості.

Відомо, що психологічний зміст процесу професійного самовизначення полягає не лише у формуванні спрямованості на вибір конкретної професії, але й у пошуку суб'єктивних причин свого вибору. Через те невід'ємним компонентом професійного самовизначення є професійна самосвідомість, під якою розуміють усвідомлення особистістю себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Тому сьогодні усвідомлення молоддю вимог, що пред'являються професією, та вміння співвідносити їх з особливостями своєї особистості розглядається як одна із необхідних умов, що сприяє активному ставленню до вибору професії, побудови професійних планів, впевненості у

правильності обраного шляху, а також професійному самовдосконаленню, самовихованню.

Метою статті є висвітлення проблем розвитку професійної самосвідомості студентів, становлення їх як особистостей і подальшого формування як фахівців. Формою прояву професійної самосвідомості молоді є переважно усвідомлення своєї соціальної позиції, своїх інтересів, нахилів, здібностей, характерологічних особливостей, рівня своєї загальної та спеціальної готовності. При цьому усвідомлення своїх психічних особливостей нерозривно пов'язано з певним ставленням до себе, з самооцінкою. Тому самосвідомість - це не лише пізнання себе, але й емоційне відношення до себе, інтегральним результатом якого є самоповага.

Один з боків соціальної ситуації розвитку в період молодості - оволодіння обраною професією. Замолоду відбувається особистісне й професійне самовизначення, вибір життєвого шляху. А в молодості людина затверджує себе в обраній справі, набуває професійної майстерності. Професійна підготовка в молодості не завершується. Строки значно розширені у зв'язку з науково-технічним прогресом. В молодості людина максимально працездатна, витримує найбільші фізичні й психічні навантаження, найбільш здатна до оволодіння складними способами інтелектуальної діяльності. Легше всього здобуваються всі необхідні в обраній професії знання, уміння й навички, розвиваються спеціальні особистісні й функціональні якості (організаторські здатності, ініціативність, мужність і спритність, необхідні в ряді професій, чіткість і акуратність, швидкість реакції й т.д.).

Новітні філософські і психологічні дослідження, присвячені проблемі самосвідомості, дозволяють розглядати його як генетично фундаментальну підструктуру особи, що визначає ефективність її соціального і професійного саморозвитку, становлення суб'єктивності, авторського стилю діяльності, індивідуальної своєрідності комунікативної сфер особи. Самосвідомість - ключовий чинник професійної саморегуляції, оцінки ситуації і своїх можливостей впливати на неї, мобілізації свого особового потенціалу, самоконтролю за доцільністю своїх дій в процесі професійної діяльності.

Розвиток професійної самосвідомості студента як майбутнього фахівця відбувається як зміна і ускладнення кожного з параметрів: меж і рівнів. Таким чином, можна стверджувати, що самосвідомість протікає поетапно і пов'язане з процесом, за рахунок якого здійснюються віддзеркалення, адаптація, проектування. Основними характеристиками самосвідомості є активність і прагнення до знаходження нових об'єктів, завдяки яким може розвиватися самосвідомість.

У теоретичному плані цікавий підхід до самосвідомості з погляду меж. Межа - це та позиція, яка є відправним моментом в аналізі, оцінці, порівнянні і інших операціях самосвідомості. Структурна межа пов'язана з позицією діяча. Наприклад, студент оцінює себе з погляду майбутнього виконання діяльності:

цілей, задач, засобів, матеріалу, процесів, результату. Самосвідомість дозволяє, по-перше, коректувати набір елементів виконуваної діяльності; по-друге, змінювати зміст окремих елементів; по-третє, гармонізувати відносини між елементами. Інший параметр професійної самосвідомості - рівень. Підставою для виділення цього параметра є активність самосвідомості, яка міняється в процесі його розвитку. Професійна самосвідомість студента є переходом з одного рівня функціонування на інший: з об'єктного на задачний, а потім на проблемний.

Перший рівень характеризується фіксацією думок, відчуттів і дій. Активність на цьому рівні виявляється у формі віддзеркалення і дозволяє відобразити і утримати в свідомості досвід поки що як розрізнені враження. Тому цей рівень може характеризуватися як етап накопичення матеріалу самосвідомості. Другий рівень характеризується проясненням причинно-наслідкових зв'язків і структури взаємодії учасників ситуації. На цьому рівні активність професійної самосвідомості виявляється у вигляді дослідження. Після фіксації матеріалу починається дослідження його змісту. Третій рівень - це проектування ситуацій і своєї поведінки в них. Оскільки на другому рівні яснішають зв'язки між подіями, думками, відчуттями і діями, то завдяки цьому на наступному етапі можуть бути створені передумови для цілеспрямованої побудови бажаних ситуацій. При цьому формується така форма активності професійної самосвідомості, як проектування.

Одним з основних недоліків в підготовці фахівців на сьогоднішній день виступає домінування у вищій школі так званого знанієвого (гносеологічного) підходу, в рамках якого провідною освітньою задачею виступає формування у студентів системи наукових знань. Професійне становлення студента - це не тільки накопичення знань, але і досвіду практичної діяльності, придбання професійної майстерності, формування відношення до професії. В цьому взаємозв'язку операційних і особових компонентів провідна роль, поза сумнівом, належить спрямованості свідомості: те, як усвідомлює особа свою спрямованість, своє місце і роль в майбутній діяльності.

У студентські роки вибірковість самосвідомості характеризується поглибленням інтересу до особливостей, істотних для вирішення задач професійного самовизначення, під якими ми розуміємо вибірково направлену діяльність самосвідомості, підлеглу задачі самовизначення. Ступінь сформованості професійної самосвідомості випускника вузу може служити показником успішності і завершеності його професійного самовизначення. Тим часом, іноді навіть до моменту закінчення вузу у студента не складається відношення до себе як до суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Не сформованість відносин до себе як майбутньому фахівцю гальмує професійне становлення особи, оскільки саме завдяки самосвідомості людина розуміє невідповідність своїх якостей вимогам професії, і тим самим внутрішньо

спонукає до подолання цих суперечностей, формуючи своїми діями і вчинками власну особу .

Вирішення цього питання визначається також тим, наскільки уявлення студента про професію відповідатиме його потребам і схильностям. Людина, вибираючи професію, як би «проектуює» свою мотиваційну структуру на структуру чинників, пов'язаних з професійною діяльністю, через яку можливе задоволення потреб. В складному мотиваційному процесі, зіставляючи можливості професій з своїми потребами, людина приходить прийняти до рішення або не прийняти професію, і якщо прийняти, то якою мірою, і в якому аспекті.

У процесі подальшого освоєння професії, в ході навчання трудової діяльності відбувається розвиток і перетворення мотиваційної структури суб'єкта діяльності. В ході професіоналізації потреби особи знаходять свій предмет діяльності і, таким чином, відбувається формування структури професійних мотивів і їх усвідомлення. В результаті цього процесу встановлюється особове значення діяльності і окремих її аспектів. Усвідомлення особового значення діяльності і знаходить віддзеркалення в характері виконання окремих дій і діяльності в цілому .

Таким чином професійна самосвідомість - невід'ємна складова професійного самовизначення особистості, її зміст полягає в усвідомленні індивідом себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Для людини, що вступає в самостійне життя, питання "Ким бути?" водночас є питанням "Яким бути?" І якщо перше питання для студентів навчальних закладів є розв'язаним, то друге залишається відкритим. Саме тому переважна кількість сучасних досліджень спрямована на вивчення професійно важливих якостей - структурних елементів професійної самосвідомості майбутніх фахівців, необхідних для їх подальшої діяльності, на розкриття ступеня представлення цих професійно важливих якостей у студентській молоді, на розробку шляхів розвитку професійної самосвідомості.